

Vardøi expedíció 2004-ben II.

Látogatás a szigeten

A szigetre június 7-én este 8 órakor érkezünk, elsőként a városházára mentünk, amit szinte azonnal megtaláltunk az alagútból kiérve. Az épület zárva volt, ezért körbejártuk, megtekintettük az emlékművet, majd szállás után néztünk. A Hotel Vardøben lett volna üres szoba, de az árát hallván inkább menekülőre fogtuk.

Egy helyi panzióba mentünk, azonban ott telt ház fogadott minket. A tulajdonos hölgy azonnal egy másik panzióba vezényelt bennünket, egy bizonyos Arnold Øyen úrhoz, aki a Svartnes Camp Hotel tulajdonosa. Ő azonnal adott két üres szobát egy olyan épületben, ahol csak magunk voltunk.

Az árban egyezkedni kellett vele, mert megtudva, hogy magyarok vagyunk, olcsóbban akarta adni a szobát... Miután elmondta, hogy reméli, nem haragszunk arra, hogy előző nap a norvég kézilabda csapat kiverte a magyar csapatot, megegyeztünk egy 30 euróval olcsóbb árban, két rendkívül jó, kétágyas szobáért!

Øyen úr készségesen válaszolt kérdéseimre Helléssel kapcsolatban, hasonlóan az előző panzió tulajdonosnőjéhez, akit úgyszintén Hellék emlékeről kérdezgettem. Ő azonban a helyi újságot – Østhavet – hozta oda nekem, és rámutatott egy cikkre, melyben azonnal feltűnt az átvonulás rajza. A cikk szerint nagy fesztivált terveznek 8-ára a szigeten, tévésekkel és újságírókkal, majd megadta az újságíró nevét, címét, azzal, hogy ő bizonyára tud válaszolni kérdéseimre. (A helyi újság egy hetilap, melyet a szigeten szerkesztenek, majd elektronikus úton elküldik Tromsøbe, ahonnan repülőgéppel hozzák a kész kinyomtatott példányokat a szigetre.)

A szálláson azonnal befűtöttünk, majd vastag télikabátot húztunk, és így mentünk ki éjfélkor megkoszorúzni a Hellék tiszteletére állított emléktáblát. A koszorú elhelyezése után némi városnézés következett, majd néhány óra alvás után nekikészülődtem az átvonulás észlelésének előkészületeihez.

Reggel 7 órára kiértünk arra a helyre – ma parkoló van itt –, ahol egykor Hellék is mértek, és már nem voltunk egyedül! Két norvég amatőrcsillagász már a helyszínen pakolt, televíziós stábbal, rádiószókkal, újságírókkal körülvéve. Egyikük 150/2250-es Makszutow-Cassegrain-táv-csővel dolgozott, másikuk 1200 mm-es teleobjektívvel, rajta egy Canon tükörreflexes digitális fényképezőgéppel.

A jelenség kezdetét sajnos nem tudtuk észlelni, mivel felhős volt az ég. Igaz, hajnali fél 3-kor derűs, napsütéses idő volt, mégis reggelre már felhős volt minden. A jelenséget összesen egy órán át tudtuk megfigyelni, valamikor 9 és 10 óra között, közben pedig azzal voltunk elfoglalva, hogy a hirtelen jött havazástól megvédjük a műszereket. A havazás amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen is ment, de a felhők között lévő kis

Hell Miksa és az 1769-es Vénusz-átvonulás emléktáblája a városháza falán

lyukak csak pár felvétel készítését tették lehetővé a jelenségről. A kilépés időpontjára már összefüggő felhőtakaró borította az eget, így azt sem tudtuk észlelni, de a sors iróniája, hogy délután 4 órára már derűs napsütéses időt láthattunk. (Éppen fordított helyzetben voltunk, mint Hellék: ők a be- és kilépést látták, a közepét azonban nem.)

A norvég televízió és rádió azonnal felkapott engem, hogy mint magyar, Hellék miatt vagyok a szigeten, és nyilatkozatot is kértek tőlem, az egyiket élőben. Jelen volt még egy finn, három norvégiai, illetve a helyi újságíró is, aki nagyon sokat segített a sziget megismerésében.

A Vénusz-átvonulás ideje alatt rengetegen érkeztek az észlelés helyszínére, megtekinteni a jelenséget távcsőben. Iskolás csoportok, szigetlakók, tévések bátran kérdezték bennünket az esemény okairól, jelentőségéről.

Amíg a Nap a felhők között bujkált, addig tapasztalatcserét folytattam a helyi amatőrcsillagászokkal, akik rengeteg fotót mutattak a sarki fényekről, mély-ég objektumokról, bolygókról. Egyikük sokat foglalkozott a Vénusz-átvonulás helyi hagyományaival, és az átvonulás alkalmából egy borítékot is tervezett, amit csak korlátozott példányszámban adtak ki a szigeten.

Ő adta nekem azt a norvég nyelvű – roppant igényes – kiadványt is, amiben részletes tájékoztató olvasható a jelenségről, illetve észlelési útmutató különböző távcsővel rendelkezők számára. A kiadvány egy részében a Vénusz bolygóról is olvashatunk, majd a napparaxis és az átvonulások mérésének történetéről, pár – kiemelt színű – oldalon Hell Miksáról és Sajnovics Jánosról is.

9 óra tájban érkezett a helyszínre az oslói magyar konzulátus küldöttsége, Kuti László (a konzulátus munkatársa), dr. Lucia Maria Nagy (orvos, a Norvégiai Magyarok Egyesületének elnöke), Hetesi Zsolt (csillagász, ELTE, az egyetlen Magyarországról érkezett személy rajtunk kívül), Teres Agoston (jezsuita páter, Oslo-Vatikán), Prof. Kaare Aksnes (csillagász, Oslói Egyetem) és T. Van Haygen (lutheránus lelkész, Hollandia). A küldöttséget az erőd főparancsnoka, Lasse Haugom fogadta, aki a delegáció elvonulása után, személyesen jött vissza hozzám, és meghívott az erődbe egy kávéra. Eközben érkezett a helyszínre Rolf E. Mortensen polgármester, aki átadott nekem egy Vardø város címerét ábrázoló kitűzöt, majd szívesen válaszolt kérdéseimre, azonban teendői miatt nem sokat tudott maradni.

Két órára az erődbe mentünk, majd kávé és sütemény mellett elbeszélgettünk az erődparancsnokkal és az oslói küldöttség tagjaival. Ezután mi is a küldöttség „tagjaivá” váltunk, idegenvezetőnk pedig az erőd parancsnoka lett.

Elsőként a Helytörténeti Múzeumot tekintettük meg, ahol minden, a szigettel kapcsolatos történelmi emlék megtalálható, a szigeten található régi eszközöktől kezdve kitömött élőlényekig. Külön részben találtuk Hell Miksa és Sajnovics János szobáját, ahol a Vénusz-átvonulásokhoz és tudósokhoz kapcsolódó képek, leírások mellett egy

Folyik a Vénusz-átvonulás észlelése a városháza mellőli parkolóból. Ezen a helyen állt 1769-ben Hell Miksa obszervatóriuma

korábbi magyar kutatóút koszorújának szalagja volt elhelyezve. Mint később kiderült, a mi babérkoszorúnk és annak szalagja is a helyi múzeumban kötött ki.

Az erődbe visszatérve az erődparancsnok átadott egy – az erőd címerét ábrázoló – kitűzőt, majd a csoport többi tagjával az erődben néztünk körül. Az erődben rengeteg régi festmény és bútor található. Az egyik falon az erőd parancsnokainak portréi, egy másik szobában pedig dán és norvég királyokat ábrázoló festmények és eredeti aláírásai. A szoba közepén egy megterített asztal volt, minek a végében egy olyan szék, melyen nem egy király, herceg és királyné is ült már. Nagyon sok értékes régi tárgyat őriznek az erőd szobáiban, köztük egy olyan faépület maradványait, mely hasonlatos Hell Miksa obszervatóriumához, az erőd bejárata mellett pedig kettőt azokból az ágyukból, melyekből Hellék korábban adták le a 19 ágyúlövést az átvonulás tiszteletére. Ezekből az ágyukból csak az erődben található kettő maradt fenn.

Az erőd egyébként nagy múltra tekint vissza, amit nagy becsben tartanak a norvégok és a helyiek. Már a 15. században is fennállt, és az az érdekessége, hogy kezdetben olyan embereket küldtek ki ide parancsnoknak, akik valami úton-módon megsértették a királyt. Számukra két választás maradt, vagy kivégzik őket, vagy elmennek erődparancsnoknak Vardøbe. Később fontos katonai állomássá vált a hely, felelős beosztással nőtte ki magát az erődparancsnokság, így már jelentősebb személyeket nevezte ki ide. Az erődöt mind a mai napig katonai személyzet vezeti, akik katonai feladatkör helyett már csak egy történelmi értékű hely őrzi.

Az erődparancsnok levezényeli a 19 ágyúlövést a Vénusz-átvonulás tiszteletére

Uzsonna az erődparancsnok rezidenciáján. Balról jobbra: Kuti László, Teres Ágoston páter, Hetesi Zsolt, Lasse Haugom erődparancsnok, Mitre Zoltán, Sipőcz Ferenc, Balog Viktória (takarásban), Prof. Kaare Aksnes, T. Van Haygen, Dr. Lucia Maria Nagy (háttal). Régeni Pál felvétele

A következő programunk a szigetre hajóval érkező turisták fogadásának megtekintése volt, méghozzá katonai zenekar és jelmezes katonák kíséretében. Miután a turisták leszálltak körbenézni a szigeten, mi a hajót tekintetük meg az utazási iroda vezetőjének segítségével.

Hamarosan a turisták után mentünk, akik a 17 órakor kezdődő program megtekintésére gyülekeztek az erődnél. Az erődparancsnok levezényelt 19 ágyúlövést az átvonulás tiszteletére, hasonlóan a 235 évvel ezelőtti eseményhez. Ezt nagy megtiszteltetésnek tartotta, hiszen az ő

rangjához csak 7 ágyülövés engedélyezett, és 21 ágyülövés járna a király tiszteletére.

Ezek után lassan induláshoz készülődünk, mivel a Svédországból induló kompra már megvolt a jegyünk, és nem akartuk lekésni. Búcsúzásul a helyi utazási irodát vezető hölgy a kezünkbe nyomott több tucat képeslapot, majd az újságíró, helyi amatőr csillagászok és az erődparancsnok is megígértette velem, hogy ha előbb nem, akkor 2012-ben újra meglátogatom a szigetet, és talán akkor sikerrel észleljük végig az átvonulást, ami csak innen, északról lesz végig látható.

Néhány tapasztalat

Skandinávia e része lenyűgöző, a vizek tiszták, a tenger tényleg kék! Az emberek kedvesek, barátságosak, még a legkisebb faluban lévő benzinkúton és boltokban is tudnak angolul (nem csak a fiatalok!), így mindenhol szót érthetünk. A hatóságok viszont szigorúak, tanácsos betartani a norvég előírásokat. Mint hallottuk az egyik helybelitől, a barátját 150 000 Ft-ra büntették meg azért, mert gyorsan hajtott és nem volt bekapcsolva a biztonsági öve. Természetesen traffipaxszal mi is találkoztunk, Tana bro-nál.

Akár mennyire is kihalt és kopár a vidék, nagyon szépen ki van építve a villamos-áram hálózat, kítűnő – kátyúmentes – utak vannak, a mobiltelefonom téreje pedig mindig maximumon volt. Magyarországra és más országokba is nagyon könnyen hívtam mobilról, igaz, a hónap végére tartogatott pár „meglepetést” a norvég szolgáltató.

Az árak nagyon magasak, szinte meglepetésként értek bennünket a különböző termékek, cigaretták és az üzemanyag ára is. A szigeten lévő butikok is némileg sokkolóan hatottak ránk, igaz már nem csak az árakkal, hanem azzal, hogy a zord időjáráshoz képest meglehetősen lenge ruhákat árultak bennük. Az egész dolgot megértettük akkor, amikor egy helybéli illető a +3 °C-os világos éjszakában, jéghideg északi szélben, vékony pulóverben sétált el mellettünk, miközben mi a télikabátban és sapkában is majdnem megfagytunk.

A sziget fekvése miatt rendkívül hidegek és zordak a telek és hűvösek a nyarak. A szigetlakók úgy mesélték, hogy átlagosan 1–1,5 méteres hó van télen, a hőmérséklet pedig –20 °C, amit a sarkvidékről akadálytalanul áramló hideg szél miatt –40-nek érez az ember.

Az éjféle Nap jelenségét éppen csak sikerült megfigyelnünk, egy olyan pillanatban, amikor a felhők közül pár pillanatra kibújtt a Nap. A többi napokon sajnos sűrű felhők borították az eget.

Az éjjeli világosság nagyon megzavart bennünket, kissé elvesztettük az időérzékünket, és másképpen érzékeltük az idő múlását is. Nem egyszer 2–3 órát tévedtünk az általunk érzett, becsült és a valós idő között.

Norvégia északi vidékein járni igazi élmény volt. A táj és a vidék érintetlensége, szépsége bizonyára sok művész megihletne, csodálatos madárvilága pedig bizonyára sok természetbúvár számára jelent óriási élményt.

Abban reménykedem, hogy ha előbb nem is, akkor 8 év múlva ismét visszatérhetek a szigetre, és újra találkozhatom azokkal az emberekkel, akikkel most megismerkedtem és beszélgettem. Addig nem marad más, mint az a videofilm, melyet utunkról forgattam.

MITRE ZOLTÁN